

گندم دهدشت

مناسب کشت در شرایط

دیم نیمه گرمسیری

دفتر ترویج کشاورزی و منابع طبیعی

۱۳۹۳

پیشگفتار

یکی از راه‌کارهای اصلی در افزایش تولید گندم در اراضی دیم، فعالیت‌های به‌نژادی از طریق شناسایی و معرفی ارقام جدید و پرمحصول است که از وظایف اصلی بخش تحقیقات غلات مؤسسه تحقیقات کشاورزی دیم به‌شمار می‌رود.

آزادسازی ارقام ممکن است نشانه‌های خوبی از توان پژوهشی باشد ولی لزوماً نشانه‌های خوبی از دستاوردهای تحقیقاتی نیست. اگر تحقیقات به‌نژادی به‌منظور تأمین منافع عینی کشاورزان باشد می‌بایست ارقام مورد نظر در مزارع آنان کشت شود و مورد استفاده قرار می‌گیرد.

آشنایی کارشناسان، مروجان و کشاورزان با یافته‌های جدید تحقیقاتی، زمینه افزایش بهره‌وری استفاده از ژنوتیپ‌ها و منابع محیطی موجود را فراهم می‌کند.

مقدمه

گندم اساسی‌ترین محصول در الگوی غذایی ایرانیان، جایگاه ویژه‌ای دارد، به گونه‌ای که همواره در سیاست‌گذاری‌های کشاورزی محور اصلی بوده است. گندم دوروم (*Triticum Turgidum. Var. durum*) در بین انواع گندم، دارای سخت‌ترین بافت است. بافت متراکم و سخت دانه، همراه با درصد پروتئین بالا و قدرت گلوتن آن، گندم دوروم را به صورت بهترین گزینه برای تولید اعلی‌ترین انواع پاستا در آورده است. این محصول در سراسر کشور به صورت آبی و دیم کشت می‌شود. سطح زیرکشت گندم در دیم‌زارها در طی سال‌های مختلف ۳/۸ الی ۴/۲ میلیون هکتار در نوسان بوده که بیش از ۱/۲ میلیون هکتار آن در مناطق نیمه‌گرمسیر دیم واقع شده است.

در سال‌های اخیر، محققان مؤسسه تحقیقات کشاورزی دیم کشور، با شناخت تنگناهای مؤثر در تولیدات زراعی دیم‌زارهای نیمه‌گرمسیری و ارائه راه‌کارهای سازگار علمی، زمینه رونق اقتصادی دیم‌زارها را فراهم کردند. با تعمیم یافته‌های جدید پژوهشی در عرصه وسیع، شاهد رشد و شکوفایی بیشتر تولیدات زراعی در دیم‌زارهای نیمه‌گرمسیری کشور خواهیم بود.

ویژگی های رقم دهدشت

رقم دهدشت در طی ۷ سال ارزیابی در شرایط متنوع دیم دارای متوسط عملکرد دانه ۳/۲۲۲ تن در هکتار بوده که در شرایط مشابه عملکرد شاهد سیمره ۲/۸۳۰ تن در هکتار بوده است. دامنه تغییرات عملکرد رقم دهدشت در ایستگاه گچساران از ۲/۱۷۴ الی ۵/۵۹۹ تن در هکتار بوده و در شرایط مشابه تغییرات شاهد سیمره بین ۱/۹۰۲ الی ۴/۸۰۶ تن بوده است. در آزمایش سه ساله بررسی دامنه سازگاری و میزان پایداری در ایستگاه های گچساران، خرم آباد، گنبد، مغان و ایلام، متوسط عملکرد دانه رقم دهدشت و شاهد سیمره به ترتیب ۴۰۱۵ و ۳۰۶۸ کیلوگرم در هکتار بوده است. این رقم به طور متوسط ۳۳/۸ درصد نسبت به شاهد برتری عملکرد نشان داده است. بر اساس بسیاری از شاخص های تعیین میزان پایداری عملکرد دانه در شرایط متنوع جغرافیایی و آب و هوایی، رقم دهدشت از رقم سیمره پایدارتر بوده است و در تمام سال ها در مناطق گچساران، گنبد و مغان بدون استثنا، عملکرد دانه آن در مقایسه با سیمره افزایش مداوم و پایداری داشته است.

شکل ۱ - مزرعه گندم دوروم دهدشت

متوسط وزن هزاردانه رقم دهدشت ۳۹/۴ گرم و شاهد سیمره ۳۱/۴ گرم بوده است و لذا درشتی دانه از ویژگی‌های برجسته آن به‌شمار می‌آید و در سال‌های با میزان رطوبت متفاوت، همواره وزن دانه آن در مقایسه با سایر ژنوتیپ‌ها افزایش چشمگیر و پایداری داشته است. این رقم با تیپ رشد بهاره و رنگ دانه روشن؛ زودرس و به ورس و ریزش دانه مقاوم است زودرسی و دارا بودن فنوتیپ مطلوب (ارتفاع و تعداد پنجه مناسب، حالت ایستاده بوته، برگهای سبز روشن) نیز از مزایای این ژنوتیپ

است که امکان کشت آن در مناطق دیم نیمه گرمسیری را میسر می‌سازد. کمیت و کیفیت پروتئین و سمولینای تولید شده این رقم نسبت به رقم سیمره برتری دارد.

واکنش در مقابل بیماری‌های شایع

نتایج ارزیابی واکنش رقم دهدشت نسبت به بیماری‌های زنگ زرد، زنگ قهوه‌ای و سیاهک پنهان در شرایط مایه‌کوبی مصنوعی در شرایط مزرعه‌ای در مناطق دارای آلودگی شدید و گلخانه در کرج نشان دهنده مقاومت رقم دهدشت نسبت به نژادهای زنگ زرد در مناطق کرج، زرقان فارس و مغان بوده است. درخصوص بیماری زنگ قهوه‌ای بیشترین آلودگی در شرایط تلقیح مصنوعی از اهواز و با شدت $20MS$ گزارش شده است. ارزیابی واکنش این رقم در مقابل بیماری سیاهک پنهان معمولی با حداکثر ۵۱ درصد آلودگی از سنندج (ایستگاه سارال) گزارش شده است. با توجه به اینکه نژادهای سیاهک‌ها در مناطق سردسیر متفاوت از مناطق گرمسیرند و بیماری سیاهک پنهان معمولی نیز با سموم رایج در بازار به راحتی کنترل می‌شود، لذا با ضدعفونی بذر مشکلی از این نظر وجود ندارد.

توصیه‌های به زراعی

۱- تاریخ کاشت: دهه سوم آبان ماه تا پایان دهه دوم آذر ماه بسته به زمان شروع بارندگی‌های مؤثر و با توجه به رژیم بارندگی درازمدت هر منطقه، زمان مناسب کشت رقم دهدشت است. هرچند نیمه اول آذر ماه مناسب‌ترین زمان در اغلب مناطق است.

۲- میزان بذر مصرفی بر اساس وزن هزار دانه با تعداد ۳۰۰ الی ۳۵۰ دانه در متر مربع توصیه می‌شود. در مناطقی که میزان بارندگی بیشتر و توزیع آن بهتر است و همچنین خاک‌ها حاصل‌خیزترند، از تراکم ۳۵۰ دانه و در بقیه مناطق از تراکم ۳۰۰ دانه در متر مربع استفاده شود.

۳- فاصله خطوط کشت مناسب: ۱۵ الی ۱۸ سانتی متر.

۴- کود ازته: مقدار کودهای ازته بر اساس نتایج آزمون خاک هر منطقه مصرف شود.

۵- مصرف کودهای فسفره و پتاسه نیز بر اساس نتایج آزمون خاک در مناطق خواهد بود و تمام کودهای پتاسه و فسفره قبل از کاشت مصرف خواهند شد.

۶- برای مبارزه با علف‌های هرز از سموم رایج در بازار در زمان پنجه زنی استفاده شود.

۷- عمق مناسب کاشت ۳-۵ سانتی متر است.

خلاصه مطالب

بخش عمده گندم دوروم در دیم‌زارهای نیمه گرمسیری تولید می‌شود. تنش‌های خشکی و گرما مهم‌ترین عوامل کاهش تولید گندم دوروم در دیم‌زارهای نیمه گرمسیری کشور است. ایجاد و توسعه ارقام جدید، راهبردی اساسی برای توسعه پایدار کشاورزی و بهره‌برداری مناسب از منابع و عوامل تولید است. در همین زمینه تلاش گروهی محققان بخش غلات موسسه تحقیقات کشاورزی دیم کشور بعد از سال‌ها تحقیق منتج به معرفی رقم جدیدی از گندم دوروم برای کشت در شرایط دیم نیمه گرمسیری شده است که در عین پرمحصولی نسبت به تنش‌های خشکی و گرما، متحمل و در مقابل بیماری‌های شایع نیز مقاوم است.

نویسنده: محتشم محمدی و همکاران

تهیه شده در: دفتر ترویج کشاورزی و منابع طبیعی و

مؤسسه تحقیقات کشاورزی دیم کشور

ناشر: نشر آموزش کشاورزی

هماهنگی چاپ: دفتر بسیج سازندگی و شبکه عاملین ترویج

شمارگان: ۲۰۰۰

۱۳۹۳

شماره ثبت در مرکز اطلاعات و مدارک علمی کشاورزی
۴۶۶۲۰ به تاریخ ۹۳/۱۱/۲۵ می‌باشد.